

A MAGYAR INTERNACIONALISTÁK A NAGY OKTÓBERI SZOCIALISTA FORRADALOMBAN ÉS A POLGÁRHÁBORÚBAN

II. KÖTET: A MAGYAR INTERNACIONALISTÁK RÉSZVÉTELE A SZOVJETHATALOM VÉDELMEBEN A POLGÁRHÁBORÚ FRONTJÁN

A szakember számára nélkülözhetetlen kézikönyvet, az érdeklődőknek izgalmas olvasmányt jelentett meg a Kossuth Könyvkiadó, amikor 1967-ben, az évforduló jegyében kiadta *A magyar internacionalisták a Nagy Októberi Szocialista Forradalomban és a polgárháborúban* című dokumentumgyűjteményét, s ebben az évben annak előttünk fekvő II. kötetét.

Mi ad különös jelentőséget ennek a rendkívül sokrétű tudományos apparátussal készült szovjet—magyar koprodukciós munkának? Életközélbe hozza a forradalmat, segít a történésznek a forradalom folyamatát megrajzolni; azt a folyamatot, amelyet átfogóan, nagy vonalaiban mindenki ismer. A dokumentumgyűjtemény ugyanakkor mélyebbre hatol, részleteket tár fel: a harc hétköznapi oldalát, s főleg emberi mozzanatait, a forradalomnak azt a mikrokozmoszát mutatja meg, amely egyetlen történelemkönyvben sem szerepel.

Nem szakrecenziót írunk, idézzünk fel hát néhányat ezekből az emberi mozzanatokból, a szubjektum különféle megnyilvánulásaiból, vegyünk szemügyre egyéni döntéseket, emberi hangulatokat, pszichikai tényezőket.

1918 tavaszán a segélykérő felhívások hatására a hadifogoly-táborok lakói tízezrével állnak a „Szabadság, Testvériség, Egyenlőség szent zászlaja” alá, önként és önzetlenül. A nemzetközi gárda tagjai teljes polgárjogot élvezhetnek az „Orosz Köztársaságban”, s ezen jogaik „kilépésük után is fennmaradnak”. (A belépési nyilatkozatot aláírók mindössze 3 hónapig voltak kötelesek a Vörös Hadseregben szolgálatot teljesíteni. Az ellenforradalmi haderő keleti frontjának parancsnoka ezzel szemben a következő parancsot hirdeti ki, különös „tekintettel” az internacionalistákra: „mindazok a hadifoglyok, akik a központi hatalmak állampolgárai és együttműködnek a szovjet csapatokkal, amennyiben fegyverrel a kézben, harcban esnek fogságba, agyonlövendőek, vagy felakasztandók”.

A történelemből — s ezekből a dokumentumokból — tudjuk, hogy a „sokhazájú” proletársereg nem riad vissza a nagy hangú rémisztgetésektől, s jelentős szerepe van a győzelem kivívásában. Tudatában vannak, hogy harcukkal nemcsak az orosz népet segítik, hanem csapást mérnek a nemzetközi burzsoáziára is, s hogy ez a harc előfeltétele annak, hogy „a nekünk leggyűlöltebbet, a nekünk legutáltabbat, a nekünk legátközöztöbbet — a magyar burzsoáziát” megdönthessék. Harcuk egyben nekajukért, itthon sínylődő hozzátartozóikért is folyik. „Most végzünk a csehekkel meg a fehérgárdistákkal, azután megyünk rendet csinálni — mihozzánk!” — mondják a keleti harctérre induló katonák. Velük együtt „kerül ki” az olvasó is a frontra, a dokumentumok tudósításai, parancsai, helyzetjelentései közepette. Nyomon követhetjük internacionalistáinkat kisebb-nagyobb akcióikban, szemtanúk lehetünk a legsúlyosabb összecsapásaiknál, a legveszélyesebb hadszíntereken (Uralban, Ukrajnában, Távols-Keleten) a legádázabb ellenfelekkel szemben (Kolcsak, Gyenyikin, Vranglel).

Internationalistáink a súlyos harcban hőiesen helytállnak, kitűnnek önfeláldozásukkal, bátorságukkal. Részlet Wernernek az USA harbin (Kína, Mandzsúria) helyettes konzulának külügyminiszteréhez intézett táviratából: „A négy evakuált város elbeszélése szerint a Szemjonovnak ellenálló bolsevik erőben a magyar egység a legfélelmetesebb”. De idézhetjük O. Eglitnek, a nemzetközi ezred politikai biztosának jelentését is: „Az ezredben már csak elenyésző arányban maradtak internacionalisták: 60 magyar (a legharcképesebb és legegészségesebb elem)...” Egyéni

hősiességről is még egy helyt hírt ad a hatalmas kötet, szinte minden összecsapásnak megvan a maga Dugovicsa. Janik Béla ezredparancsnok-helyettesi kitérítése: „Janik elvtárs az ezred Olevszk ellen folytatott támadása alkalmával ... önfeláldozóan elsőknek indult rohamra. Magával ragadta a vöröskatonákat, és eltökéltségével, merészségével és vitézségével hatalmas győzni akarást öntött a vöröskatonákba, és az ellenség erőteljes ellenállása ellenére bevettük Olevszket, ami szinte kizárólag az ő személyes példamutatása keltette nagy lelkesedésnek és győzelembe vetett hitének köszönhető.”

Janik Béla hőstettéhez csatlakozik Liszka Lajos bátorságának tragikus dokumentuma, kivégzése előtti búcsúlevele. Az osztrák—magyar hadsereg tisztjéből lett forradalmár vállalja sorsát, hóhérrel szemébe vágva: „Önök nem tudják, Urak, miért akasztanak, és ha ma ráébrednének erre, abban a pillanatban magukat kötnék fel.”

Az internacionalisták hangulatát nagy mértékben befolyásolja a Magyar Tanácsköztársaság megalakulásának és leverésének híre. Minden frontszakaszon ujjongva köszöntik a testvérállamot, mintegy eszméik, harcuk igazolódását látva benne. Az asztrahányi külföldi kommunista szervezet március 29-én táviratot küld Leninnek: „... A proletariátus új, nagy győzelme arra kötelez minket, hogy kettőzött erővel dolgozzunk és harcoljunk a nemzetközi tőke ellen...”

Ugyanezen az őszön már a magyarországi fehérterror demoralizáló hatása érezhető. A csüggedőkbe azonban új erő száll, a turkesztáni katonák például tiltakozó-fenyegető táviratot küldenek: „Nyugat felé fordulunk, hogy teljesítsük nagy himnuszunk szavait: Ez a harc lesz a végső.” S a megújult erő meghozza gyümölcsét, egyre-másra érik el szebbnél-szebb sikereiket. Varga Gyula ezredparancsnok jelentései szinte napról napra újonnan elfoglalt helységekről adnak számot, s gyakran hozzáfűzi: „Veszteségünk nincs.”

A dokumentumokban nagy nevek csillognak: Lenin, Frunze, Kun Béla, Münich Ferenc, Zalka Máté. A magyarok közül legtöbbször Kun Béla nevével találkozhatunk, aláírása hol a „Magyar Tanácsköztársaság Külgügyi Népbiztosa”, hol a „Déli Front Forradalmi Katonai Tanácsának tagja”, hol pedig a „Krim félsziget Forradalmi Bizottságának elnöke”. Táviratváltása Leninnel remek bizonyítéka emberi nagyságuknak. Kun Béla a harc zivatarában már a jövőre, a békére, a megnyugvásra gondol: „Nyomatékosan kérem, adjon parancsot arra, hogy a Krímben levő vagyont ne lehessen elszállítani, amíg teljes számbavétele meg nem történt, továbbá, hogy az elszállításnál tartsák szem előtt a Krim élelmézségének érdekeit, valamint azt a szempontot, hogy a Krímnak az orosz munkások üdülőhelyévé kell válnia.”

A könyv utolsó, 731. dokumentumának kelte a legfrissebb, 1965. november 5. A Szovjetunió Legfelsőbb Szovjetje Elnökségének rendelete a magyar internacionalisták kitüntetéséről. (Kossuth Könyvkiadó 1968.)

JANKOVICS JÓZSEF

JÓZSA ANTAL—MILEI GYÖRGY: A RENDÍTHETETLEN SZÁZEZER

Az első világháború idején 1917 őszéig közel félmillió magyar katona esett orosz fogságba, és szemtanúként élte át az első szocialista társadalom születését. Közülük mintegy százezer — munkás, paraszt és értelmiségi — fegyverrel a kezében harcolt az oroszországi forradalom győzelméért és megvédéséért.

Számos forrásértékű kiadvány, visszaemlékezés és más közlemény napvilágot látott már a magyar internacionalisták történetéről. Összefoglaló tudományos és népszerű feldolgoásokra azonban csak most, a forradalmi események jubileuma alkalmából került sor. Régi adósságot törleszt tehát történetírásunk, amikor Józsa Antal és Milei György, mint az *Előszó*-ban írják, megkísérlik „a mozgalomnak a történetét — legalább nagy vonásaiban — az olvasó elé tárni, s egyben választ adni a nemegyszer feltett kérdésekre: milyen helyet foglal el a szovjet-oroszországi magyar kommunisták, internacionalisták mozgalma az októberi forradalom és a polgárháború történetében, másfelől a magyar nép, a magyar munkásmozgalom történetében, a Kommunisták Magyarországi Pártja megeremtésében, a lenini eszmék hazai elterjedésében, az 1918—1919-es forradalmakban?”

Időszerűnek látszik, hogy a politikai közvéleményben és történettanításunkban is helyére tegyük a magyar internacionalisták történelmi szerepét. Sajátos „művészi